

AÇIKSÖZ GAZETESİNDE SAKARYA SAVAŞI

Mücahit ÖZÇELİK*

Özet

İstanbul basınının baskı ve sansür altında bulunduğu dönemde Milli Mücadeleye ve Mustafa Kemal'e destek veren Anadolu basınının en önemlilerinden birisi Kastamonu'da çıkan Açıkşöz gazetesi idi. Milli Mücadeleyle ilgili gelişmeleri anbean okuyucularına duyuran Açıkşöz gazetesi Savunma Bakanlığı'nun savaşla ilgili her gün yayımladığı resmi tebligatı, ajanslardan gelen haberleri ve Avrupa basınında Türk-Yunan savaşıyla ilgili yayımlanan haberleri sayfalarına taşımıştır. Sakarya Savaşı'nın başladığı 24 Ağustos tarihinden itibaren savaşla ilgili tüm gelişmeleri duyuran gazete Türk halkının hislerine de tercüman olmuştur. Gazete ayrıca Türk ordusu Başkumandanı Mustafa Kemal Paşa'nın savaşla ilgili beyanatlarına da yer vermiştir.

Açıkşöz gazetesinde Sakarya Savaşı ile ilgili başyazar İsmail Habib'in makaleleri ve ayrıca çok önemli değerlendirmelerin yapıldığı isimsiz makaleler yayımlanarak savaşın gidişatı ve sonuçları değerlendirilmiştir. Açıkşöz'de yayımlanan makalelerde, Sakarya Savaşı Türk milleti için bir dönüm noktası olarak görülmüş ve Yunanlıların Bizans hayallerinin sona erdiği dile getirilerek Yunanlıların Anadolu'dan atılma vaktinin geldiğine vurgu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Açıkşöz Gazetesi, Milli Mücadele, Sakarya Savaşı, Türk-Yunan Savaşı, Mustafa Kemal.

THE BATTLE OF SAKARYA IN THE AÇIKSÖZ NEWSPAPER

Abstract

Açıkşöz newspaper, printed in Kastamonu, was one of the most important media which supported the National struggle and Mustafa Kemal during the oppression and the censorship period that covers the İstanbul press. Açıkşöz newspaper announced the developments related to the National struggle to its readers, published the daily official notification of Ministry of Defense, the news from the agencies and the news published in European press related to the Turkish-Greek war in its pages. Since the date of the beginning of war, 24th August, and the following years, Açıkşöz newspaper announced any developments about war and published also the war-related declarations of Supreme commander Mustafa Kemal.

In Açıkşöz news, the articles of İsmail Habib, editor in chief, the anonymous articles with important evaluations were published and the direction of war and its results were evaluated. In the articles which were published in Açıkşöz newspaper, the Battle of Sakarya was considered as a turning point for Turkish army and it was stressed that Greeks' Byzantium dreams' came to an end and it was time for us to throw out Greeks from Anatolia

* Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi. mucahitozcelik@hotmail.com

Key Words

Açıksöz News, National Struggle, Battle of Sakarya, Turkish-Greek War, Mustafa Kemal.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin Mondros Ateşkes Antlaşması ile Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilmesi İtilaf Devletleri'nin emellerini gerçekleştirmeleri için fırsat oluşturmuştu.¹ İtilaf Devletleri'nin 13 Kasım'da İstanbul'u fiilen işgal etmeleri sadece İstanbul hükümeti ve Padişahı değil gazeteleri de kontrol altına alarak Türk kamuoyunu kendi istekleri doğrultusunda yönlendirme imkânı sağlamıştı.²

Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında İstanbul basını üzerinde de ciddi sansür uygulanmaya başlanmıştı. Milli Mücadeleden yana olan bazı İstanbul gazeteleri başlangıçta padişah sansürüyle, İstanbul'un işgalinden sonra ise işgal kuvvetlerinin sansür ve baskılarından dolayı Anadolu'daki milli mücadeleye tam olarak destek verememişti.³ İstanbul basınında Tasvir-i Efkâr, Vakit, İleri, İkdâm, Akşam, Tanin, Vatan, Sebülür-Reşat ve Hadisat gazeteleri Milli Mücadeleyi destekleyen gazeteler arasında gösterilebilirdi.⁴ İstanbul basını arasında İstanbul, Alemdar, Peyam-ı Sabah ve Aydede gibi Anadolu'da başlayan Milli Mücadele'nin karşısında açıkça yer alan ve yayınlarıyla yeni harekete muhalefet eden gazete ve dergiler de vardı.⁵

İstanbul basınına durumunu gören Mustafa Kemal ve arkadaşları daha Sivas Kongresi sırasında halka Milli Mücadele'yi anlatabilmek ve kamuoyu desteği alabilmek için İrade-i Milliye gazetesinin çıkarılmasına karar vermişlerdi.⁶ Temsil Heyetinin Ankara'ya gelmesinden sonra ise ilk sayısı 10 Ocak 1920'de çıkan Hâkimiyet-i Milliye gazetesi Ankara'da Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi adına Mustafa Kemal tarafından kurulmuştur.⁷

Anadolu basını ise padişah baskısından uzak olması ve işgal altında olmayan yerlerde basılması nedeniyle, Milli Mücadeleyi başlatan Mustafa Kemal ve arkadaşlarına destek olarak kamuoyunu yönlendirmeye çalışmaktaydı. Bölgesel olan ve halk üzerinde etkili olan bu gazeteler zor şartlar altında bir iki sayfa ve haftada bir iki sayı çıkmaktaydı. Bunların en önemlileri Anadolu'da Milli Mücadele sırasında çıkan İrade-i Milliye, Hâkimiyet-i Milliye, Ses, İzmir'e Doğru, Ahenk, Babalık, Yeni Gün ve Açığsöz gazeteleriydi.⁸

Batı Karadeniz bölgesinde etkili olan Açığsöz gazetesi ise 15 Haziran 1919'da Kastamonu'da yayın hayatına başlamıştır. Açığsöz gazetesi Milli Mücadele döneminde, Milli Mücadele'nin halka anlatılmasında, işgallere tepki gösterilmesinde, milli mücadeleye maddi destek sağlanmasında, ordunun cephelede elde ettiği

¹ Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, C.III, Kısım IV, Ankara 1994, s. 742-747.

² Mehmet Okur, "İtilaf Devletleri'nin İstanbul'daki Faaliyetleri, Osmanlı Hükümetleri Üzerindeki Etkileri ve Hükümetlerin Tutumu", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 57, Cilt: XIX, Ankara Kasım 2003, s. 3-6.

³ E. Semih Yalçın, age., s. 135-142.

⁴ İzzet Öztoprak, *Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele*, Ankara, 1989, s. XIV-XVI.

⁵ İzzet Öztoprak, age., s. XVII.

⁶ Mehmet Önder, "Milli Mücadele'nin Gazetesi Hakimiyet-i Milliye Nasıl Çıkarıldı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı:20, C.VII, Mart 1991, s. 1-5.

⁷ E. Semih Yalçın, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları*, Ankara 2003, s. 146-147.

⁸ E. Semih Yalçın, age., s. 145-153.

başarıların halka duyurulmasında Tekâlif-i Milliye Emirleri'nin yayınlanmasında ve uygulamasında TBMM'nin yanında yer almıştır. Gazete ayrıca Türk devlet adamlarının ve elçilerinin beyanlarını yayınlayarak Milli Mücadeleye büyük destek vermiş ve her zaman Mustafa Kemal ve TBMM'yi destekleyici yayınlar yapmıştır.⁹

1- MİLLÎ MÜCADELEDE SAKARYA SAVAŞI ÖNCESİNDEKİ GELİŞMELER

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesi ile İtilaf Devletleri Türkiye'de istedikleri yerleri işgal etme fırsatına kavuşmuşlardı.

Paris Barış Konferansı'ndan sonra İngiltere'nin desteğini alan Yunanistan da Mondros Ateşkesi'ne dayanarak 15 Mayıs 1915'te İzmir'i işgal etmişti.¹⁰ İzmir'le yetinmeyen Yunan ordusu, Türk ordusunun terhis edilmesini fırsat bilerek Ege içlerine kadar işgallerini genişletmişti.¹¹ TBMM'nin Sevr Anlaşmasını kabul etmemesi üzerine ise Yunanlılar Ankara'ya yürümeye karar vermişlerdi. Türk halkı Yunan işgaline karşı önce Kuvayi Milliye ile mücadele etse de istenilen sonuçların alınamaması üzerine Ağustos 1920'den itibaren düzenli orduya geçilmiştir.¹² TBMM tarafından kurulan düzenli ordu İnönü Savaşları'nda Yunan ilerleyişini durdurmuştu.¹³ Fakat Türk ordusunun hazırlıksız olduğunu düşünen İngilizlerin teşvikiyle tekrar harekete geçen Yunan ordusu Eskişehir-Kütahya Savaşı'nda Sakarya Irmağı'nın doğusuna ulaşmayı başarmıştı.¹⁴

Yunan ordusunun Eskişehir ve Kütahya'yı işgal etmesi Yunanistan'da heyecanla karşılanmış ve Yunan gazeteleri Eskişehir'den sonra yolun Ankara'ya değil İstanbul'a uzandığını yazmaya başlamışlardı. Yunan basınında İstanbul konusunda İngilizlerin Yunanistan'a sorun çıkarmayacağı düşünülmekteydi. Yunan Genelkurmayı ise Türk ordusunun 'savaş aracı olarak değerini büyük ölçüde yitirdiğine' inanıyordu.¹⁵

Yunan ordusunun ilerleyişi üzerine TBMM üyelerinin isteği doğrultusunda Mustafa Kemal Paşa Türk Ordusu Başkomutanlığına getirildi. TBMM, sahip olduğu yetkileri, şahsında toplamak ve meclis adına uygulamak üzere Mustafa Kemal Paşa'ya üç ay süreyle Başkomutanlık yetkisi veren kanunu 5 Ağustos 1921 tarihinde kabul etti. Bu kanunun amacı olağanüstü olan bu dönemde çabuk kararlar almak ve bu kararları uygulamaktı. Mustafa Kemal Paşa, Başkomutan olduk-

⁹ Faruk Söylemez, "Milli Mücadele'de Kastamonu Basını", *Atatürk Yolu*, C.III, Sayı.12, s. 411-416.

¹⁰ Salahi R. Soneyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s. 51-61; Fahri Belen, *age.*, s. 55.

¹¹ Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999, s. 73-204.

¹² Kazım Özalp, *Milli Mücadele*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s. 172.

¹³ Türk İstiklal Harbi-Batı Cephesi, Genelkurmay ATESE Yayınları, Ankara 1994, C.II, Kısım III, s. 253-265.

¹⁴ Türk İstiklal Harbi-Batı Cephesi, Genelkurmay ATESE Yayınları, Ankara 1994, C.II, Kısım III, s. 580.

¹⁵ Salahi R. Soneyel, *age.*, s. 165-177.

tan sonra ilk iş olarak Türk ordusunun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 8 Ağustos'ta Tekâlif-i Milliye Emirleri'ni yayınlamıştır.¹⁶

2- SAKARYA SAVAŞI'NIN BAŞLAMASI

Milli Mücadele için bir dönüm noktası olan Sakarya Savaşı tüm dünyanın ve Türk kamuoyunun "acaba" dediği bir anda başlamıştı. Başkumandan Mustafa Kemal'in Türk ordusunun ihtiyaçlarını karşılamak için 8 Ağustos 1921 tarihinde yayınladığı Tekâlif-i Milliye Emirleri'nin uygulanmasına başlanıldığı bir dönemde Yunanlılar Kral Venezilos başkanlığında Eskişehir'de yaptıkları askeri şurada Türk ordusunu güçlenmeden yok etmek düşüncesiyle büyük bir taarruza geçilmesine karar vermişlerdi.¹⁷

Türk ordusunu güçlenmeden yok etmeyi düşünene Yunanlılar 13 Ağustos 1921'de harekete geçmişler ve 17-18 Ağustos tarihlerinde Türk ordusuyla ilk temaslarını gerçekleştirmişlerdi. Fakat Türk ordusunun beklendiğinden daha güçlü olduğunun anlaşılması üzerine Yunan ordusu 23 Ağustos tarihine kadar mühim bir harekâta girişmemiştir. Yunan ordusunun amacı Türk ordusunu sol taraftan kuşatarak imha etmek ve daha sonra Ankara'ya gelip TBMM'yi ve hükümetini dağıtmak ardından bütün Anadolu'ya hâkim olmaktı.¹⁸

Birinci İnönü Savaşı'ndan beri Milli Mücadeleyle ilgili gelişmeleri yakından takip eden Açığsöz gazetesi Türk-Yunan savaşlarıyla ilgili gelişmeleri birinci sayfasından ayrıntılı bir şekilde okuyucularına duyurmaktaydı.¹⁹ 21 Ağustos 1921 tarihinden itibaren Yunanlıların yeni büyük bir taarruz hazırlığı içerisinde olduğuna dair haberlerin çıkmaya başladığı Açığsöz gazetesinde²⁰ her gün mutlaka savaşın gidişatıyla ilgili resmi tebligata yer verilmekte ayrıca bazı günler ajanslardan alınan savaşla ilgili özel gelişmeler de kamuoyuna duyurulmaktaydı.²¹

Yunan kralı ve hükümetinin kararıyla Ankara'yı ele geçirmek için harekete geçtiği düşünülen Yunan ordusu hazırlıklarını tamamladıktan sonra 21 Ağustosta Türk ordusunu sol kanadından çevirmek için taarruza başlamıştı. Yunanlılar Türk ordusunun sol tarafını yarmaya yönelik bu ilk saldırılarında başarılı olamamıştır.²²

Yunan ordusu daha ilk temasta karşısındaki ordunun tahmininden daha güçlü olduğunu anladığı için üç dört gün cephe boyunca yayıldı. Türk ordusunu sağdan ve soldan çevirme hareketiyle uğraştı fakat bu planında başarılı olamadı. Gazetelerin askerî sözcülerinin ifadelerine göre Yunanlıların başarılı olamamasındaki sebep Türk Başkumandanı Mustafa Kemal'in orduya gayet merkezi ve müsait bir

¹⁶ Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983, Ankara, s. 341-343.

¹⁷ On Bir Gün (İsimsiz makale), *Açığsöz*, 4 Eylül 1921, s. 1.

¹⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Dönem, 12. Cilt 79. Birleşim, s. 255-257.

¹⁹ *Açığsöz*, 21 Ağustos-26 Eylül 1921, s. 1.

²⁰ *Açığsöz*, 22 Ağustos 1921, s. 1.

²¹ *Açığsöz*, 29 Ağustos 1921, s. 1.

²² *Açığsöz*, 21 Ağustos 1921, s. 1.

vaziyet verdirmesiydi. İşte Sakarya harbinde Türk ordusunun ilk üstünlüğü yerleştirilme planından kaynaklanmış oluyordu.²³

İlk saldırılarını sağ ve sol taraflardan gerçekleştiren Yunan ordusu Sakarya Savaşı'nda 24 Ağustos Çarşamba gününden itibaren bütün cephede taarruza kalktı. Bu ilk harp kesintisiz yirmi saat, gece gündüz devam etmiştir. Yunan ordusu asıl saldırısını ise 26 Ağustosta tüm cephede büyük bir taarruza girişerek gerçekleştirmiştir.²⁴

Sakarya Savaşı'nın başladığının Türk kamuoyu tarafından öğrenilmesinden sonra Türk halkının tepkisi de basına yansımaya başlamıştı. Halk tarafından Bafra, Amasya, Gümüşhane, Kayseri, Elbistan gibi Anadolu'nun değişik yerlerden Ankara'ya gönderilen telgraflarda Türk halkının memleket için her türlü fedakârlığı yapmaya hazır olduğu dile getiriliyordu.²⁵

Sakarya Savaşı'nda Türk ordusunun Yunanlılar karşısındaki savunma mücadelesinin başarıyla devam ettiğinin Anadolu basınında yer alması ise Türk halkını galeyana getirmiş ve orduya destek amacıyla Anadolu'nun değişik yerlerinde mitingler yapılmaya başlanmıştır.²⁶ Konya, Samsun, Düzce, Söke, Trabzon gibi yerlerde muazzam kalabalıkların katıldığı bu gösteri ve mitingler Açığsöz gazetesinde ayrıntılı bir şekilde yer almaktaydı.²⁷

Asıl çarpışmaların başladığı 24 Ağustostan itibaren Sakarya Savaşı'nda Türk ve Yunan orduları arasındaki mücadeleler geceli gündüzlü devam etmekte ve Yunanlılar Türk siperlerini geçmeye çalışmakta fakat ağır zayıatlar vermekteydi. 30 Ağustosta Türk tarafınca yayınlanan resmi tebliğde: " Bir haftadır çelikten hiç farkı olmayan cephemize çarpan düşman ordusu vadilerde yığın yığın ölü bırakıyor. Yunan kralı çoğunluğu Türkiyeli Rumlardan oluşan ordusunu sürekli taarruz ettirerek kırdırıyor."²⁸ ifadeleri kullanılmıştır.

31 Ağustos tarihli gazetelerde Yunanlıların barışı düşünmeye başladıkları ve İngiliz ve İtalyan kamuoyunun savaşa ilgili düşünceleri gazete haberlerine konu olmaya başlamıştı.²⁹ Bu haberler savaşın Yunan ordusu aleyhine gelişmekte olduğunu açıkça göstermekteydi.

Savaşın her anında Türk Karargâh-ı Umumiyesi'nde müstesna ve fevkalade bir faaliyet hüküm sürmekteydi. Türk milleti için bir ölüm kalım mücadelesi olan bu savaşta Mustafa Kemal Paşa gece geç vakitlere kadar harekât ile meşgul olmakta kumandanlarla müzakere yapmaktaydı.³⁰ Türk Başkomutanı'nın ordusuna

²³ On Bir Gün (isimsiz makale), *Açıksöz*, 4 Eylül 1921, s. 1.

²⁴ *Açıksöz*, 27 Ağustos 1921, s. 1.

²⁵ *Açıksöz*, 29 Ağustos 1921, s. 2.

²⁶ *Açıksöz*, 28 Ağustos 1921, s. 1.

²⁷ *Açıksöz*, 30-31 Ağustos 1921, s. 1-2.

²⁸ *Açıksöz*, 30 Ağustos 1921, s. 1.

²⁹ *Açıksöz*, 31 Ağustos 1921, s. 1.

³⁰ *Açıksöz*, 31 Ağustos 1921, s. 1.

verdiği taktiği “Hattı müdafaa yoktur sathı müdafaa vardır o sathı bütün vatan-
dır.” sözleri özetlemekteydi.³¹

Düşmanın Ankara’ya girmek için bütün kuvvetini ve bütün ihtiyatını sarf edeceğini bilen Türk kumanda heyeti, düşmana müthiş kayıplar verdirmekle beraber düşmanın ümidini kesmemesi için bazı yerlerde geri çekilerek düşmanı merkezden içeri alarak yıpratıp daha sonra kuzeyden ve güneyden inen kuvvetler ile Yunan ordusunu çembere alarak imha etme taktiğini uygulamaktaydı.³²

3-YUNAN TAARRUZUNUN BAŞARISIZ OLMASI VE TÜRK TAARRUZUNUN BAŞLAMASI

1921 yılının Eylül ayına gelindiğinde Yunan ordusunun taarruzunun başarılı olamayacağını anlaşılmasına başlanılmasıyla birlikte Yunan karargâhından resmi tebligat yapılmamaya başlanmıştı. Yunan basını da harbin olumlu sonuçlanmayacağına anlayınca kral ve hükümet yanlısı olarak ikiye ayrılmış ve başarısızlığın sebeplerini tartışmaya başlamıştı. Hükümet yanlısı gazeteler Kral Venezilos’u İngiliz politikalarının peşinden gitmekle suçlamakta ve Yunan ordusunun mace-
raya sürüklendiğini düşünmekteydi.³³

İngiliz gazetelerinin Atina’dan aldığı telgraflara dayanarak yayınladığı haberlere göre Türk ordusunun tahmin edildiğinden çok kuvvetli olduğu, Türk ordusunu yerinden oynatabilmenin pek büyük fedakârlıklarla mümkün olacağı düşünülüyordu.³⁴

Açıksöz başyazarı İsmail Habib “Kral Hasta Olmuş” başlıklı makalesinde, “Yunan kralı ordusu iyi olunca sahnede, ordusu fena bir vaziyette olunca yastadır. Yunanlılar Haymana Ovası’nda yedi gündür Türk cephesini yarmak için çırpınıyor. Yunan ordusu gerilemek imkânsız, durmak mümkün olmadığı için ilerlemeye uğraşiyor fakat o zamanda ölümün tırpanı var.”³⁵ ifadeleriyle Yunan kralının kamuoyunda görünmemesini Yunan ordusunun başarısız olduğunun kanıtı olarak görmekteydi.

Anadolu Ajansının 3 Eylül 1921 tarihinde yayımladığı 9 günlük harp raporundaki, “Dokuz gündür beri düşmanın ordumuz cephesine tüm imkânlarıyla yaptığı saldırıları her tarafta kendisine pek çok zayıt verdirilerek püskürtülmüş, mühim başarılar bekleyen düşman artık kendisi için akabeti müthiş felaketler oluşmasından endişe etmeye başlamıştır. Düşman birliklerinde özellikle subay kaybı çok fazladır. Düşman askerleri bin türlü tazyiklerle hatlarımızın önüne sürülmekte ve burada müessir ateşlerimizle ve süngülerimizle erimektedir. Subaylarımızın savaşma arzusu ve fedakârlıkları her türlü övgünün üstündedir. Yaralı

³¹ İzzet Öztoprak, *age.*, s. 473.

³² Torba Bükülüyor (isimsiz makale), *Açıksöz*, 19 Eylül 1921, s. 1.

³³ *Açıksöz*, 1 Eylül 1921, s. 1.

³⁴ *Açıksöz*, 3 Eylül 1921, s. 1.

³⁵ İsmail Habib, “Kral Hasta Olmuş”, *Açıksöz*, 30 Ağustos 1921, s. 1.

asker ve komutanlarımızdan birçoğu harp bölgesini terk etmemişlerdir. Kayıplarımız düşmana göre azdır.

Düşman gerilerindeki saldırılarımız akıncı kıtaatımızın yılmaz baskınlarıyla her gün muvaffakiyetlerle devam etmektedir. Ele geçirilen Yunan esirleri fena bir haldedir. Bunlar düşmanın Müslüman ahaliye reva gördüğü zulümleri gizlemektedirler. Askerin güzergâhındaki birçok köyler yakılmıştır.³⁶ açıklaması Türk ordusunun Yunanlılara geçit vermediğini göstermekte ve harbin gidişatını özetler nitelikteydi.

4 Eylül tarihine gelindiğinde Sakarya harbi on birinci gününü bitirmişti. Açık-söz gazetesinde "11 Gün" başlıklı yayımlanan isimsiz makalede, "İşte on bir günlük harpte düşman üç suretle harp etti ve bu üç safhalı harbin birinci safhasında düşman çevirme hareketiyle uğraştı. Muvaffak olamadı. İkincide umumi cephe taarruzu yaptı. Söktüremedi. Üçüncü safhada mevzî taarruzlara kalktı. Para etmedi. Artık bundan sonra ne yapacak? Bir kere bundan sonra düşman ne çevirme harbi yapabilir, ne de umumi ve mevzî taarruz harpleri. Çünkü ilk hızla ve ilk kuvvetle yapıp da beceremediği şeyi, düşmanın kuvveti gittikçe kırıldıktan ve bizim mütemadiyen gelen takviye kıtaatıyla güçlenmemizden sonra hiç yapamaz ve hiç yapamayacaktır. On bir günlük mütemadi ve kanlı bir harpten sonra anlaşılana en kati ve açık hakikat şudur: Düşman bir tehdit olmaktan çıktı, düşman yalnız bir tehdit olmaktan çıksaydı belki bir şey değildi fakat ondan çıkan tehdit olmak kabiliyeti bize geçti. Düşman artık korkutmuyor, korkuyor; işte bu son dört kelimele cümle harbin özetidir."³⁷ ifadeleriyle harbin bugüne kadarki safhalarını özetlemekte ve Yunan taarruzlarının kesin olarak başarısızlıkla neticelenmesinden dolayı artık savaşta taarruz sırasının Türk ordusuna geldiği dile getirilmekteydi.

On bir gün kesintisiz saldıran Yunan ordusu taarruzlarında başarılı olamayınca silahlar 2 Eylülde ilk kez susmuştu. Fakat iki günlük sükûnetten sonra Yunanlılar 4 Eylülde tekrar taarruza başlamışsa da, büyük kayıplar vererek geri çekilmişti. Yunanlıların hem çevirme harekâtı hem de umumi cephe taarruzları sonuçsuz kalınca Türk ordusu ve kamuoyu tarafından Yunanlıların bir tehdit olmaktan çıktığı yavaş yavaş düşünölmeye başlanmıştı.³⁸

Ajans haberlerine göre Yunan taarruzu tamamıyla kırılmıştı. Askeri vaziyet Türk ordusunun lehine neticelenmek üzereydi.³⁹ Ayrıca dış basında Müttefikler arasındaki itilafın bozulduğuna dair haberler de çıkmaya başlamıştı.⁴⁰ Ecnebi basınına göre Yunanlıların tüm planları başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Anadolu'da birçok yerde halk "İntikam" deyip gösteri yapıyordu.⁴¹

³⁶ Açık-söz, 3 Eylül 1921, s. 1.

³⁷ "On Bir Gün"(isimsiz makale), Açık-söz 4 Eylül 1921, s. 1.

³⁸ Açık-söz, 5 Eylül 1921, s. 1.

³⁹ Açık-söz, 6 Eylül 1921, s. 1.

⁴⁰ Açık-söz, 6 Eylül 1921, s. 1.

⁴¹ Açık-söz, 6 Eylül 1921, s. 2.

Anadolu Ajansının telgraflarına dayanılarak verilen haberlerden Köyceğiz, Mut, Alanya, Bodrum, Antalya ve Mersin gibi değişik yerlerde yapılan mitinglerle bütün Anadolu'nun büyük bir asabiyetle Yunanlılara karşı yapılan mücadelenin daha ziyade şiddetlenmesini teenni ettiği ve Türk milletinin ordusu için her türlü fedakârlığı yapmaya hazır olduğu anlaşılmaktaydı. Ayrıca Antalya'da yapılan mitingde Rasih Efendi (Kaplan) gibi önemli şahsiyetlerin konuşmalarıyla halkın galeyana geldiği belirtilmiştir.⁴²

Yine Açığsöz gazetesinde 6 Eylül tarihinde isimsiz olarak yayımlanan "Yamama Taarruzu" başlıklı makalede, "Yunanlılar 5 Eylülde öğleden sonra oldukça mühim kuvvetler tahsis ederek cephenin merkezinden büyük bir taarruz yapmıştı. Böyle bir kuvvetle düşmanın bir iki kilometre olsun ilerlemesi lazımdı hâlbuki bir karış ilerleyemedi ve bu taarruz pek kolay sonuçsuz bırakıldı. Bu taarruz epeyce mühim bir kuvvet ile yapıldığı halde pek kolay akim bırakılmasından anlaşılıyor ki düşman kuvvetleri yeni getirtmedi. Çünkü düşmanın artık yaptığı bu son taarruz, cephenin diğer bölgelerinden hissedilmeyecek şekilde bazı askerleri merkeze yığarak yapmasından dolayı yamama taarruzudur. İşte düşmanın işi nihayet buna döküldü. Ve işte düşman buna dökülecek kadar bittiği içindir ki ajansta bize yakında mühim haberler vereceğini müjdeliyor. Ve biz de artık düşmanın ne hâle geldiğini epeyce bildiğimiz için bu müjdenin verilmesini gün değil saat sayarak bekliyoruz."⁴³ ifadesi Yunan ordusunun artık taarruz gücünün kırıldığını ve her an geri çekilme ihtimalinin olabileceğini dile getirmiştir.

7 Eylül 1921 tarihli Açığsöz gazetesinde Türk halkı tarafından beklenen müjde "düşman taarruzlarının tamamen kırıldığı ve bazı düşman kitalarının geri çekilmeye başladıklarının görüldüğü" şeklinde bir haberle yayımlanmıştı.⁴⁴

7 Eylülde Açığsöz'de çıkan başka bir makalede, "Artık düşman çevirme hareketleri akamete uğradıktan, umumi cephe taarruzları suya düştükten, taze kuvvetler getirerek mevzi yarma taarruzları yapabilmek imkânını kaybettikten sonra son yapacağı iş cephenin muhtelif yerlerinden bölük ve tabur halinde perakende olarak toplayabileceği kıtaatı taarruza sevk etmektir. Bu üç günlük son muharebe evvelki gün geç vakte kadar devam etti. Bu taarruzlarda bugünkü tebliğ-i resminin dediği gibi "tamamen kırıldı" lakin bu sefer kırılan yalnız düşmanın taarruzu değil bütün ümitleri ve emelleridir.

Düşman dün öğleden sonra taarruz etmek değil topçu ve piyade ateşi bile yapamadı. Dün öğleden sonra akşama kadar bütün cephede bir sükûnet hüküm sürdü. Bu düşmanın geri çekileceği anlamına geliyordu. Zaten düşman için, evvelce de birkaç defa söylediğimiz vecihle ya kaçmak ya kaçırılmaktan başka çare yoktu. Düşman bulunduğu şimdiki mevzilerde uzun müddet bir siper harbi yapamazdı. O kadar müsait olmayan şartlar içinde bulunuyor ki buradan ya ileriye

⁴² Açığsöz, 10 Eylül 1921, s. 2.

⁴³ Yamama Taarruzu (isimsiz makale), Açığsöz 6 Eylül 1921, s. 1.

⁴⁴ Açığsöz, 7 Eylül 1921, s. 1.

geçmek ya geri gitmek mecburiyetindeydi. Bunları düşünmeye lüzum yok: düşmanı durdurmasını bilen ve kaçtığını gören ordu kaçan düşmana ne yapmak lazım geleceğini de tabii bilecektir!⁴⁵ şeklindeki bir yorumla artık Türk ordusunun taarruz etme zamanının geldiği dile getiriliyordu.

8 Eylülde yayımlanan resmi tebligatta, "Taarruz sırası bize geldi. Cephenin muhtelif noktalarında düşman mevzilerine yapılan taarruz ve baskınlarda bazı mühim noktalar düşmandan geri alınmıştı. Her iki taraftan düşman gerilerine akın yapan süvarilerimiz düşmana taarruz ederek bir hayli zayıat verdimiş ve esirler almışlardır."⁴⁶ ifadelerinden Türk ordusunun taarruza geçtiği anlaşılaktaydı.

Anadolu Ajansı da aynı gün, Türk ordusunun sağ ve sol cenahta taarruza başladığını, ilerleyen Türk kuvvetlerinin Yunan askerlerini esir aldığı ve Yunanlıların boşalttığı cephelerde önemli miktarda mühimmat ve silah ele geçirdiğini, ele geçirilen Yunan siperlerinin üç hattan oluştuğunu ve içerisinde İngiliz bombalarıyla dolu olduğunu kamuoyuna duyurmuştur.⁴⁷

İsmet Paşa'nın cepheden gönderdiği telgrafına göre Türk ordusunun taarruzu karşısında Yunan kuvvetlerinin geri çekileceğinin anlaşılması üzerine Türk ordusu taarruza geçmiş ve Yunanlılar tüm cephede geri çekilmeye başlamıştı.⁴⁸ Bunun üzerine birkaç gündür merkez muntikasında başlayan Türk ordusunun taarruzu 10 Eylülde bütün cepheye yayılmıştı.⁴⁹

Başyazar İsmail Habib, "Biliyoruz ki Yunanlıların artık ilerleme imkânı yoktur. Düşman artık geri çekilmeyi düşünüyor. Düşman bir kış harbine katlanacak durumda değildir. Düşman Sakarya'da tüm gücüyle son kozunu oynadı. Biz bundan sonra kuvvetleneceğiz."⁵⁰ ifadeleriyle Sakarya Savaşı'nın gidişatının Türkler lehine döndüğünü söylüyordu. Gerçekten de 11 Eylülde Yunan kolordularına geri çekilmeleri için emir verilmişti.⁵¹

Sakarya Savaşı'nda Türk ordusunun taarruza geçtiğinin kamuoyunda duyulması Türk halkını galeyana getirmişti. Anadolu'nun değişik yerlerinde yapılan toplantılarda Yunanlıları Anadolu'dan atmak için her türlü fedakârlığa katlanmaya razı olduğunu dile getiren halk kitleleri Tekâlif-i Milliye Emirleri gereği üzerine düşeni derhal yerine getirmeye başlamıştı. Türk milleti Misak-ı Milli'ye uygun bir barış anlaşması yapılan kadar ne gerekiyorsa yapacaklarını dile getiriyordu.⁵²

12 Eylülde yayımlanan resmi tebliğde: "Birkaç günden beri devam eden devamlı taarruzlarımızla Sakarya bölgesindeki düşman ordusu, binlerce maktul verdirilerek tamamıyla mağlup edilmiş ve tayyarelerimizin dahi katılımıyla her

⁴⁵ "İlk Sukuneti" (isimsiz makale), *Açıksöz*, 7 Eylül 1921, s. 1.

⁴⁶ *Açıksöz*, 8 Eylül 1921, s. 1.

⁴⁷ *Açıksöz*, 8 Eylül 1921, s. 1.

⁴⁸ *Açıksöz*, 11 Eylül 1921, s. 1.

⁴⁹ *Açıksöz*, 12 Eylül 1921, s. 1.

⁵⁰ İsmail Habib, "Zafer Yolu", *Açıksöz*, 11 Eylül 1921, s. 1.

⁵¹ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar III*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991, s. 115.

⁵² *Açıksöz*, 13 Eylül 1921, s. 1.

taraftan icra edilen bir takip neticesinde muharebe meydanında ve geri çekilme yolları üzerinde birçok silah, harp malzemesi ve otomobili terk ederek ve hatta yaralılarını taşımaya fırsat bulamayarak perişan bir surette çekilmeye başlamıştır. Yalnız ricatı himaye için Beylikköprü şarkında terk ettiği takriben iki fırkalık bir kuvveti bu gün dahi mevzilerini muhafaza etmek istemiş ise de kıtalarımızın şiddetli taarruzlarıyla düşman kuvvetleri de tabiaten pek kuvvetli olan mevzilerinden kovulmuş ve bu suretle 23 Ağustos'tan beri aralıksız 21 gün devam eden Sakarya Meydan Muharebesi ordumuzun tam bir zaferiyle nihayet bulmuştur."⁵³ ifadeleri Kamuoyuna Sakarya Savaşı'nın neticesini bildirmektedir.

Türk ordusunun 8 Eylülde başlayan taarruz harekâtının tüm cepheelerde başarıya ulaştığı ve bütün düşman ordusunun mağlup edilerek Sakarya Irmağı'nın batısına itildiği yayımlanan bir beyanname ile Başkomutan Mustafa Kemal Paşa tarafından kamuoyuna duyuruldu. Garp Cephesi Komutanı İsmet Paşa da: " 23 Ağustostan beri devam eden Sakarya Meydan Muharebesi TBMM ordusunun kesin zaferi ile neticelenmiştir. Üç gündür devam eden umumi taarruzlarımızın tesiriyle 13 Eylül öğleden evvel bütün düşman ordusu mağlup olarak nehrin batısına atılmış bulunuyor"⁵⁴ şeklinde bir açıklama ile Sakarya Zaferi'nin kazanıldığını Türk halkına müjdelemiştir.

Yunan ordusu Sakarya Irmağı'nın doğusundan çekilmişse de Türk ordusunun çekilen Yunan ordusunu takip ettiği Erkan-ı Harbiye Reisi Fevzi Paşa'nın 15 Eylülde yayımladığı bir rapordan anlaşılmaktaydı.⁵⁵

Köşesinde, "Türk ordusu Birinci Dünya Savaşı'nda yıpranmasına karşılık Yunan ordusu Birinci Dünya Savaşı'nda yıpranmamış ve Mütarekeden sonra daha kuvvetlenmişti. Yunanlıların arkasında bütün Avrupa vardı. Bu şartlar altında Yunanlılarla 2,5 sene çarpıştık. Yunanlılar işgal ettikleri yerlerdeki yerli Rumları da kullanmaktaydı. İngiltere'nin tüm imkânları Yunanlıların emrindeydi. Yunanlıların ulaşım ve haberleşme imkânları bize göre çok iyiydi. Bu şartlara rağmen biz nasıl galip ve muzaffer olduk? Bunun bütün sırrı tek bir kelimedir. " Ruhun Kuvveti!" . Düşman her şeyi hesap etti fakat "Türk ruhundaki enginliği ve o enginlikteki kudreti hesap edemedi. Bu harp maddiyat ile maneviyatın bir harbi oldu."⁵⁶ sözleriyle İsmail Habib Yunanlıların elindeki maddi güce rağmen Türk ordusunun sahip olduğu değerlerle savaşı kazandığını belirtiyordu.

Açıksöz gazetesinde yayınlanan "Büyük ve İlahi Bir Zafer" başlıklı makalede, "Nihayet düşman tamamen mağlup ve tamamen bozguna uğramış oldu. On beş gün akıllara durgunluk veren bir celadetle gece gündüz harp eden ordumuz on beş gün sonra yer yer taarruzlara başlamış ve üç gün evvel taarruzlarımız bütün cepheye yayılmıştı. On günlük kanlı ve amansız bir harpten sonra ordumuzun

⁵³ Açıksöz, 13 Eylül 1921, s. 1.

⁵⁴ Açıksöz, 14 Eylül 1921, s. 1.

⁵⁵ Açıksöz, 17 Eylül 1921, s. 2.

⁵⁶ İsmail Habib, "Ruhun Kuvveti", Açıksöz, 15 Eylül 1921, s. 1.

taarruza geçmesi çok yüksek ve inanılmaz bir harikaydı fakat ordu on beş günlük yorgunluğa on beş gündür gece gündüz uğraşmaya bakmadı, bütün cepheden düşmana taarruz etti. Çünkü düşman kaçmak ve muntazaman çekilmek istiyordu. Ordumuz buna meydan vermedi. Artık düşmanın geri çekilişi bir bozulma ve dağılmaya dönüştü. Yollarda silahlarını, eşyalarını, harp malzemelerini bırakan düşman otomobillerini bile götürüyor, yaralıları bile taşıyamıyor, işte onun içindir ki tebliğ-i resminin dediği gibi “Yirmi bir gün kesintisiz devam eden Sakarya Meydan muharebesi ordumuzun tam bir zaferiyle nihayet bulmuştur.” Bize büyük günü gösterdiği için Cenab-ı Hakka şükranlar, bize büyük zaferi kazandırdıkları için kahraman gazilerimize minnetler ve düşmanı bu hale getirmek için mübarek kanlarıyla vatanın topraklarını yoğuran aziz şehitlerimize rahmetler olsun! İftihar et, bayram et. Fedakâr necip milletim, işte bütün fedakârlıklarının mükâfatını gördük: Artık dün akşamdan itibaren önünde yeni bir tarih ve yeni bir fecir açıldı.⁵⁷ sözleriyle Sakarya Savaşı'nın Türk milleti için önemine vurgu yapılmıştır.

Yunan ordusu çekilirken geride çok miktarda malzeme, mühimmat, tüfek ve top bırakmıştı. Ayrıca düşmanın çekildiği yerde bıraktığı ölümler kaybın büyük olduğunu gösteriyordu.⁵⁸ Başkumandan Mustafa Kemal'in Büyük Millet meclisine gönderdiği telgraftan anlaşıldığına göre Sivrihisar'da elde edilen malzemeler arasında Yunan Başkumandanı Papulos'un beş adet nişanı da vardı.⁵⁹

TBMM hükümeti, Sakarya Savaşı'nın kazanılması üzerine Başkumandan Mustafa Kemal nezdinde tüm kumandan ve askerlerimizi tebrik eden bir beyanname yayımlamıştı.⁶⁰ TBMM, ayrıca Mustafa Kemal ve tüm ordu mensuplarına Sakarya Savaşı'nın kazanılmasından dolayı minnet şükranlarını bildiren bir telgraf göndermiştir.⁶¹

Türk ordusunun Yunanlılar karşısındaki zaferi tüm yurttaki olduğu gibi Ankara ve Kastamonu'da da fener alayı ve şenliklerle kutlanmıştı.⁶² Ankara'daki kutlamalarda Hamdullah Suphi Bey ve Refet Paşa tarafından konuşmalar yapılmıştı.⁶³

Açıksöz gazetesinin çıktığı yer olan Kastamonu şehrinde Sakarya Savaşı'nın kazanıldığına duyulmasıyla birlikte ortaya çıkan his ve manzara, “Dün Kastamonu için üç yüz senedir en çok sevindiği bir gün oldu. Dün sabahleyin İsmet Paşa'nın yirmi bir gün devam eden Sakarya Meydan Muharebesi'nin kesin zaferimizle neticelendiğini bildiren tebliği neşr edilir edilmez bütün Kastamonu beş dakika içinde cezbeli bir saadete titredi. Herkes birbirini tebrik ediyor, herkes yekdiğerini öpüyor, kendini tutamayanların gözlerinden sevinç gözyaşları dökü-

⁵⁷ “Büyük ve İlahi Zafer” (isimsiz makale), *Açıksöz*, 13 Eylül 1921, s. 1.

⁵⁸ *Açıksöz*, 17 Eylül 1921, s. 1.

⁵⁹ *Açıksöz*, 18 Eylül 1921, s. 1.

⁶⁰ *Açıksöz*, 15 Eylül 1921, s. 1.

⁶¹ *Açıksöz*, 20 Eylül 1921, s. 1.

⁶² *Açıksöz*, 14 Eylül 1921, s. 1.

⁶³ *Açıksöz*, 17 Eylül 1921, s. 2.

lüyordu. Bütün daireler, bütün resmi binalar, bütün evler ve bütün dükkânlar baştanbaşa derhal bayraklarla donatılmıştı. Sanki bayraklarımız bile bugünün ne sevinçli bir gün olduğunu biliyormuş gibi tebessüm ediyor gibiydi. On bin kişiden fazla kalabalığı istiap edecek kadar büyük olan namazgâh meydanı ağzına kadar dolmuştu.”⁶⁴ sözleriyle gazete köşesine yansımıştı.

Yunanlıların Sakarya Savaşı’nda yenilmesi üzerine Avrupa basınında Şark Meselesi’nin silahla halledilemeyeceği şeklinde beyanlar çıkmaya başlamıştı. Yunanistan’da ise muhalefet ve basın barış yapılmasını gündeme getirmeye başlamıştı.⁶⁵ Bazı Yunan devlet adamları Türk-Yunan anlaşmazlığına Cemiyet-i Akvam’ın müdahalesini davet etmek için teşebbüslerde bulunmuşlardı.⁶⁶ İsmail Habib’e göre Yunanlılar yenilgiden sonra ordularından ümidi kesince büyük devletlerin Anadolu’daki duruma müdahalesi için çalmadık kapı müracaat etmedik devlet başvurmadık matbuat bırakmamışlardı.⁶⁷

Yunan ordusu Sakarya Savaşı’nı kaybettikten sonra Sakarya Irmağı’nın doğusundan tamamen çekilmiş ve Eskişehir-Afyon bölgesinde yeni bir savunma hattı oluşturmaya çalışıyordu. Türk ordusunun takip ettiği Yunan ordusu geri çekilirken köyleri yakmakta ve İslam ahalisine zulüm yapmaktaydı.⁶⁸

Türk ordusu, çekilen Yunan ordusunu Afyonkarahisar’a kadar takip ederek Bolvadin, Çay ve Sandıklı’dan Yunan ordusunun çekilmesini sağlamıştı.⁶⁹ Türk kuvvetlerinin 14 Eylül’de başlayan Sakarya’dan çekilen Yunan ordusunu takip hareketi ve muharebeleri 8 Ekim 1921 günü sona erdi. Böylelikle 9 Temmuz 1921’de Yunanlıların taarruzuyla başlayan çarpışmalar 3 ay sonra sona ermiş oluyordu. Bu uzun süreç iki tarafı da yıpratmıştı. Mustafa Kemal Paşa bir taarruz düşüncesi içinde olsa da Türk ordusunun cephanesi ve silah durumu büyük bir taarruzu gerçekleştirecek durumda değildi.⁷⁰ Bundan dolayı Türk ordusu hazırlıklarını tamamlayıncaya kadar ileri harekâtını durdurdu.⁷¹

Başyazar İsmail Habib’e göre daha önce Eskişehir’de gazetecilerin “Ankara’ya gidecekmisiniz?” sorusuna “Bu ordu ile cehenneme kadar giderim!” diyen Yunan Kralı kendisini 12. Konstantin olarak görerek hedefinin Bizans olduğunu dile getirmiş oluyordu. Habib, “Kral değil ama ordusu cehenneme gitti. Kralın Ankara’dan ileride sandığı cehennem Ankara ile Eskişehir arasındaymış. Kral haklı, canilerin gideceği yer zaten cehennemdir. Kralın ordusu cehenneme girdi fakat o Bursa’ya kaçtı. Ölüm cehenneminden kaçtı fakat hicap ve zillet cehennemine gitti.”⁷² diyerek Yunan Kralı’nın hayallerinin sona erdiğini belirtiyordu.

⁶⁴ “Dünkü Zaferimiz”, (isimsiz makale), *Açıksöz*, 14 Eylül 1921, s. 1.

⁶⁵ *Açıksöz*, 17 Eylül 1921, s. 2.

⁶⁶ *Açıksöz*, 22 Eylül 1921, s. 1.

⁶⁷ İsmail Habib, “Yeni Yavgara”, *Açıksöz*, 28 Eylül 1921, s. 1.

⁶⁸ *Açıksöz*, 18 Eylül 1921, s. 1.

⁶⁹ *Açıksöz*, 25 Eylül 1921, s. 1.

⁷⁰ Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2000, C. II, s. 691-694.

⁷¹ Kazım Özalp, *age.*, s. 218.

⁷² İsmail Habib, “Cehenneme Kadar”, *Açıksöz*, 18 Eylül 1921, s. 1.

4- SAVAŞ SONRASI DEĞERLENDİRMELER

Türk Milli Mücadelesi'nde bir dönüm noktası olan Sakarya Savaşı, askeri, siyasi ve moral üstünlüğünün Türk tarafına geçmesini sağlamıştı. Yunan ordusunun geri çekilmesi Yunanistan'da büyük bir hayal kırıklığına neden olmuş ve Yunan ve Batı kamuoyunda barış yapılması fikri güçlenmeye başlamıştı.⁷³ Göğüs göğse çarpışmaların yaşandığı bu savaşta iki tarafında kayıpları fazla olmuştu. Türk ordusu 5.713 şehit verirken Yunanlıların kaybı ise 3.958 askerdi.⁷⁴

Sakarya Savaşı'yla birlikte ilk kez Türk ordusunu komuta eden Mustafa Kemal, savaşın kazanılmasıyla birlikte Ankara'ya gelişinden önce Harp karargâhında Sakarya Savaşı'yla ilgili Türk milletine bir beyanname yayımlamıştır.

Millete Beyanname;

"Mukaddes topraklarımızı çiğneyerek Ankara'ya girmek ve istiklal-i memleketin fedakâr muhafızı olan ordumuzu imha etmek isteyen Yunan ordusu yirmi bir gün devam eden pek kanlı muharebelerden sonra Hakk'ın yardımıyla mağlup edilmiştir. Ordumuzun mukabil taarruzu üzerine yüz geri etmek suretiyle kahraman Türk askerinden kurtulmak isteyen düşman ordusuna geri çekilme esnasında aman verilmemiş ve mühim kuvvetlere Sakarya şarkında imha olunmuştur. Sakarya'dan geçerek şaşkın ve gayr-i muntazam garba teveccüh eden kısımlarının da arkasını bırakmayarak masum Türk milletine hayat ve istiklaline canavarca tecavüz edenlere layık bu cezayı vermek için ordumuz sönmez bir azim ve gayretle vazifesini ifaya devam ediyor. İstanbul'da o zaman kendisine Türk hükümeti namını veren ve fakat ecnebilere hoş görünmek gayretiyle Türk milletinin en mukaddes menafini ayaklar altına alan vatan muhabbetinden mahrum birtakım ricalin caniyane müsamahasından bil istifada İzmir'e çıkan düşman ondan evvel dahi İnönü'nde ve Dumlupınar'da mükerreren Türk azim ve imanı karşısında makhur ve mağlup edilmiş idi. Ancak bu derslerden ibret almayan ve hiçbir hakka istinat etmeyerek mübarek vatanımıza tecavüz etmekte ısrar eden Yunanlılar bu defa Kral Kostantin'in hırsı saltanatını tatmin için memleketlerinin bütün kaynaklarını açtılar. Ve para, asker, malzeme hususunda hiçbir fedakârlıktan çekinmeyerek aylarca hazırlandılar. Ayrıca şarkta siyasi menfaatlerini muhafaza etmek için masum kanların dökülmesini arzu eden bazı ecnebi dostlarının gizli ve açık yardımlarına, teşviklerine istinat ettiler. Bu suretle vücuda getirdikleri muntazam ve mücehhez büyük bir ordu ile pervasızca Anadolu içerlerine saldırdılar; düşünmediler ki Türklerin vatan sevgisiyle dolu olan göğüsleri kendilerinin mağrur ihtiraslarına karşı daima demirden bir direk gibi yükselecektir. Filvaki milletimiz düşmanın hazırlıklarına mukabele için hiçbir fedakârlıktan çekinmedi ordumuzu takviye için para, insan, hayvan, araba velhasıl her ne lazımsa büyük bir arzuyla bol bol verdi. Avrupa'nın en mükemmel vasıtalarıyla donatılmış olan Kostantin ordusundan

⁷³ Fahri Belen, *age.*, s. 370.

⁷⁴ İzzet Öztoprak, *age.*, s. 478.

ordumuzun teçhizat itibariyle de geri kalmaması ve hatta ona tefevvuk edebilmesi gibi inanılmaz mucizeyi Anadolu halkının fedakârlığına medyundur.

Milli maksat uğrunda milletin hususi menfaatlerini hazır etmek emrinde gösterdikleri harikalar nesillerimizin ve insanlarımızın sonsuza dek övünme vesilesi olacaktır. Bu umumi gayretler sayesinde ki ordumuz ölüme atılmak için bir dakika tereddüt etmeyecek surette yüksek bir kuvve-i maneviye ile düşman üzerine atıldı. Canımızı ve namusumu almak üzere Haymana Ovası'na kadar gelen düşman efradı esir düştükleri zaman âlicenap askerlerimizden ilk istirham olarak bir parça ekmek istemeleri manzarası mağrur düşmanlarımızın akıbetini gösteren manidar bir levhadır.

Bu derece azim bir hiss-i fedakârlıkla topraklarını müdafaa eden milletimiz ne kadar iftihar etse haklıdır. İstiklal mücadelemizde inayet-i samadaniyeti Türk milletinden esirgemeyen Cenab-ı Hakk'a hamd ve sena etmeyi asla unutmayalım. Bizler esasen meşru olan davamızda inayet-i ilahiyeden hiçbir zaman ümidimizi kesmedik. Hiç kimsenin hakkına tecavüz etmek istemediğimiz gibi diğerleri tarafından hakk-ı hayat ve istiklalimize riayet olunmasından başka bir davamız yoktur. Hudud-u millimiz dâhilinde müdahale-i ecnebiyeden azade olarak her medeni millet gibi hür yaşamaktan başka bir gayesi olmayan Türk milletinin meşru hakları nihayet âlem-i insaniyet ve medeniyet tarafından teslim olunacaktır. Ancak silahlarımızı maksadımızı elde ettikten sonra bırakacağımızdan pek garib olan bu mesut ana kadar eskisi gibi bütün millet fertlerinin azamî gayret ve fedakârlık göstermesini intizar eylerim. Cenab-ı Hakk tevfiyat-ı samadaniyesini idâme buyursun, amin."

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Başkumandan
Mustafa Kemal⁷⁵

18 Eylülde cepheden Ankara'ya gelen Başkumandan Mustafa Kemal Paşa⁷⁶ burada da Türk ordusuna bir beyanname yayınlamıştır.

Orduya Beyanname
"Arkadaşlar!

Milletimizi yabancıların elinde köle olmuş görmemek için giriştiğimiz bu muharebede Sakarya muzafferiyeti gibi adı daima anılacak yeni ve büyük bir zafer kazandınız. Benim gibi ömrünü senelerden beri saflarınızın yanında geçirmiş olan bir silah arkadaşınız ezilmiş kahredilmiş düşmanın ricatından sonra hakkınızda duyduğum takdir ve hayreti, minnet ve şükranı ordunun her ferdi ve memleketin her tarafından duyulacak kadar yüksek sesle söyleye lüzum gördüm. Sakarya boyunda verdiğiniz muharebe birçok tehlikeye düşüyordu orada biz bütün mem-

⁷⁵ Açıklama, 17 Eylül 1921, s. 1.

⁷⁶ Açıklama, 19 Eylül 1921, s. 1.

leket, bütün varlığımız ve istiklalimiz pahasına denecek kadar ehemmiyetli büyük bir muharebeye giriştik. 21 gün 21 gece bir milletin istiklal fikriyle bir milletin istila ve yağma fikri birbiriyle boğuştu. Sizin başını eğmeye razı olmayan istiklal fikriniz mağrur ilerleyen düşmanı geri çekilmeye mecbur etti. Kızgın bir ufum üzerinde tüten ve yanan yüzlerce köylerimizi arkasında bırakarak düşman ordusu ceza önünde kaçan bir cani gibi geldiği yerlere gidiyor. Halbuki o bir muharebe değil yalnız bir akın düşünüyordu. Fikir ve imanın kadir ve mutlak kuvvetiyle kazandığımız zafer kadar büyük bir delil olamaz. Mazlum milletimizin tarihin en mühlik bir zamanında yeniden ışığa ve necata kavuşturan bu muharebe de sizin Başkumandanınız olmaktan dolayı bir insan kalbi için mukadder olabilecek en derin saadet ve iftiharını duydum. Kumandanlara tehlike büyüdükçe yükselen azim ve tedbiriniz, derin ve hassas zekâlarınızla muharebenin muvaffak bir surette sevk ve idaresinde gösterdiğiniz harikulade liyakat için zabıtlere Trablusgarp, Balkan ve Cihan harbinden henüz çıkmış iken bir ateşten diğerine geçerek milletin istiklal mücadelesinde tuttuğumuz mevki genç ve aziz başlarınız üzerinde dönen yeni ölümü küçük görmeniz ve kalplerimizde ışıldayan millet aşkı bütün bir heyecanla seyir ettiğim sayısız kahramanlıklarınız için neferlere kurtuluş için yaptığımız bu savaştan çok daha evvel sizi başka muharebe meydanlarında tanımıştım. Dünyanın hiçbir tarafında ve ordusunda yüreği seninkinden daha temiz ve daha sağlam bir askere rast gelinmemiştir. Her zaferin mayası sendedir. Her zaferin en büyük payı senindir. Hayatınla, imanınla, itaatle hiçbir korkunun yıldırmadığı demir gibi pak kalbin ile düşmanı nihayet alt eden büyük gayretin için minnet ve şükranımı söylemeyi nefsim en aziz bir borç bildim. Sizin gibi kumandanları, zabıtlere, neferleri olan bir millet yâd elleri altında köle olmak mümkün değildir. Bu defa Büyük Millet Meclisinin hakkında yeni bir rütbe unvanıyla tecelli eden iltifat ve teveccühü doğrudan doğruya size aittir. Milletten verdiği bu rütbe ile yükselen ordu en şerefli, en ulu bir gaza ile mümtaz olan yine odur. Sizin kahramanlığınızla sizin gösterdiğiniz nihayetsiz fedakârlık pahasına kazanılan büyük zaferinin millet tarafından takdirine delalet eden ve rütbe ve unvanı ancak size izafe ederek bütün askerlik hayatımın en büyük sermaye-i iftiharını olarak taşıyacağım. Cenab-ı Hakk giriştiğimiz kurtuluş mücadelesinde şerefli silah arkadaşlarıma kendilerini temyiz eden asaletin, civanmertliğin, kahramanlığın hakkı olan kesin kurtulmayı da nasip etsin .”

Başkumandan

Mustafa Kemal⁷⁷

Kastamonu Valisi Rafet Bey 13 Eylülde Başkumandan Mustafa Kemal ve Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'ya Sakarya Zaferi dolayısıyla tebrik telgrafı göndermişti. Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa da Valiye bir cevabi telgraf gönder-

⁷⁷ Açıklama, 22 Eylül 1921, s. 1.

miştir.⁷⁸ Mardin’de bulunan Şey Sunusi Hazretleri Sakarya Zaferi dolayısıyla Başkumandanlık Makamı Celilesine tebrik telgrafı çekmiştir.⁷⁹

Mustafa Kemal Paşa 18 Eylülde Ankara’ya gelişinden sonra TBMM’de Sakarya Savaşı’yla ilgili bir konuşma yapmıştır. TBMM de Mustafa Kemal Paşa’ya 19 Eylül 1921 tarihindeki oturumunda “Gazilik” unvanı ve “Mareşallik” rütbesi verilen kanunu kabul etmiştir.⁸⁰

Mustafa Kemal, Ankara’dan 25 Eylülde Müdafaa-i Milliye ve Dahiliye Vekili Refet Paşa ile birlikte tekrar cepheye hareket etmiştir.⁸¹ Mustafa Kemal’in tekrar cepheye hareketi savaşın devam edeceği yorumlarına neden olmuştu. Bundan sonra neler olacaktı? Türk ordusu taarruza devam edecek miydi yoksa barış görüşmeleri başlayacak mıydı? Tüm kamuoyu bu soruların cevabını merak etmekteydi. Açıksöz gazetesinde Hâkimiyet-i Milliye gazetesinden alınarak yayımlanmış bir makalede: “Askerimizin gözü ocak başında değil düşman başındadır. İcap ederse nasıl bir kış harbi yapacağımızdan şüphe edenler geçenki kış ortasında Ermenistan’a karşı kazanılan zaferi düşünsünler.” ifadesiyle Türk ordusunun gerekirse taarruza devam edebileceği dile getirilmiştir.⁸²

Yunanlılar ise son yenilgiden sonra bütün kuvvetlerini propagandaya vermişlerdi. Açıksöz gazetesi Türk ordusunun Sakarya Zaferi’nden sonra Avrupa ve Yunan basınında başlayan tartışmaları da sayfalarına taşıyarak okuyucularına duyurmaktaydı.⁸³ Paris gazeteleri Yunanlıların açıkça yenildiğini yazıyordu. Yunan gazeteleri ise Yunan ordusunun gayesi Ankara’yı ele geçirmek değil Türk kuvvetlerini imha olduğundan maksada göre hazırlanmak üzere askerlerin geri çekildiğini yazıyordu.⁸⁴ Yunan yenilgisi 24 Eylülde Bursa’da yayımlanan “Ankara’ya, Ankara’ya diye haykırdığınızı duydum, ama sizi oraya giderek yeni zorluk ve fedakârlıklara katlanmaya bırakmak istemedim, çünkü bugüne dek başardıklarımız, kendi amaçlarımız için yeterlidir.” şeklindeki Yunan Kraliyet bildirgesiyle de gizlenmek isteniyordu.⁸⁵

İsmail Habib “Yapılan İşin Azameti” başlıklı makalesinde, “Harplerin ehemmiyeti yalnız çarpışan kuvvetlerin adedi ve akan kanların miktarıyla değil o harplerin yaptığı neticelerin derecesiyle ölçülür. Bu savaş zırha bedel göğsü, tanka bedel kağınının çarpıştığı bir savaştı. Sakarya’da ilk kez göğsün zırha, kağınının tanka galebesini gördük. Sakarya’da yenilseydik Bizans hortlayacak Pontus dirilecekti. Onun için Sakarya tarihimizin en önemli zaferlerinden birisidir. Bu zaferle Eskişehir ve Bursa’nın değil İzmir ve Edirne’nin yolu açıldı. Bu zaferle bütün dünya

⁷⁸ Açıksöz, 26 Eylül 1921, s. 1.

⁷⁹ Açıksöz, 22 Eylül 1921, s. 2.

⁸⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, 1. Dönem, 12. Cilt, 79. Birleşim, s. 263-264.

⁸¹ Açıksöz, 29 Eylül 1921, s. 1.

⁸² Açıksöz, 27 Eylül 1921, s. 1.

⁸³ Açıksöz, 27 Eylül 1921, s. 1.

⁸⁴ Açıksöz, 19 Eylül 1921, s. 1.

⁸⁵ Salahi R. Sonyel, *age.*, s. 181.

anladı ki Bizans'ın gömüldüğü mezar ebedi bir mezardır."⁸⁶ ifadesiyle Sakarya Savaşı'nın Türkiye adına önemine ve anlamına vurgu yapmıştır.

Mustafa Kemal Paşa, Türk ordusunun kazandığı Sakarya Meydan Muharebesi'ni tarihte misli olmayan bir muharebe olarak görmekteydi. Mustafa Kemal Paşa'ya göre Sakarya Savaşı'nın her noktasında gece ve gündüz bulunarak büyük hizmetler vermiş olan ve savaşın her safhasında daima moral kaynağı olan Erkân-ı Harbiye Reisi Fevzi Çakmak, Garp Cephesi Komutanı İsmet Paşa ve diğer komutanlar her türlü fedakârlığı yaparak üzerine düşen görevleri fazlasıyla yerine getirmişlerdi. Savaş sonrasında TBMM'de yaptığı konuşmasında Milli Savunma Bakanı Refet Paşa hazretlerine de savaş sırasında ordunun ihtiyacı olan her şeyi zamanında yetiştirmesinden dolayı teşekkürlerini dile getiren Mustafa Kemal erlerin yaptığı fedakârlıkların ise sözle anlatılamayacağını ve hiçbir şeyle kıyaslanamayacağını belirtmiştir. Mustafa Kemal konuşmasının devamında "Efendiler böyle evlatlara ve böyle evlatlardan mürekkep ordulara malik olan bir millet elbette hakkını ve istikbalini bütün manasıyla muhafaza etmeye muvaffak olacaktır." sözleriyle Türk milletine seslenmiştir.

Mustafa Kemal meclisteki konuşmasında; "Biz milli sınırlarımız içinde hür ve müstakil yaşamaktan başka bir şey istemiyoruz. Ordumuz, vatanımız dâhilinde tek bir düşman neferi bırakmayınca kadar takip, tazyik ve taarruzuna devam edecektir." İfadesiyle Avrupa'ya da mesaj vermiştir.⁸⁷

SONUÇ

Kastamonu'da çıkarılan Açıkşöz gazetesi İstanbul basınının baskı ve sansür altında bulunduğu dönemde Milli Mücadeleye ve Mustafa Kemal'e açıkça destek vermiştir. Açıkşöz gazetesi Savunma Bakanlığının savaşla ilgili her gün yayımladığı resmi tebligatı ve ajanslardan gelen haberleri sayfalarına taşıyarak Sakarya Savaşı ile ilgili gelişmeleri anbean okuyucularına duyurmuştur. Gazetede ayrıca Türk ve Avrupa basınında Türk-Yunan savaşıyla ilgili yazılanlara da yer verilerek iç ve dış basının Sakarya Savaşı'na ve Milli Mücadeleye bakışı ortaya konmaya çalışılmıştır. Açıkşöz gazetesi Sakarya Savaşı'nın başladığı 24 Ağustos 1921 tarihinden itibaren Anadolu'nun değişik şehirlerinde yapılan gösteri ve mitinglerle ilgili haberleri de sayfalarına taşıyarak Türk milletinin hislerine tercüman olmuştur. Açıkşöz gazetesinde Sakarya Savaşı ile ilgili olarak savaş haberlerinin yanı sıra çok önemli makaleler de yayımlanarak savaşın gidişatı ve sonuçları da değerlendirilmiştir. Yayımlanan bu makalelerde, Sakarya Savaşı Türk milleti için bir dönüm noktası olarak görülmüş ve Bizans hayallerinin sona erdiği düşünülen Yunanlıların Anadolu'dan atılma vaktinin geldiğine vurgu yapılmıştır.

⁸⁶ İsmail Habib, "Yapılan İşin Azameti", *Açıkşöz*, 26 Eylül 1921, s. 1.

⁸⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Dönem, 12. Cilt, 79. Birleşim, s. 255-262.

KAYNAKÇA

- “Büyük ve İlahi Zafer” (isimsiz makale), *Açıksöz*, 13 Eylül 1921.
- “Dünkü Zaferimiz”, (isimsiz makale), *Açıksöz*, 14 Eylül 1921.
- “İlk Sükûneti” (isimsiz makale), *Açıksöz*, 7 Eylül 1921.
- “Onbir Gün” (isimsiz makale), *Açıksöz*, 4 Eylül 1921.
- “Torba Bükülüyor”(isimsiz makale), *Açıksöz* 19 Eylül 1921.
- “Yamama Taarruzu” (isimsiz makale), *Açıksöz*, 6 Eylül 1921.
- Bayur, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi*, C.III, Kısım IV, Ankara 1994.
- Belen, Fahri, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983.
- İsmail Habib, “Cehenneme Kadar”, 18 Eylül 1921.
- İsmail Habib, “Kral Hasta Olmuş”, *Açıksöz*, 30 Ağustos 1921.
- İsmail Habib, “Ruhun Kuvveti”, *Açıksöz*, 15 Eylül 1921.
- İsmail Habib, “Yapılan İşin Azameti”, *Açıksöz*, 26 Eylül 1921.
- İsmail Habib, “Yeni Yaygara”, *Açıksöz*, 28 Eylül 1921.
- İsmail Habib, “Zafer Yolu”, *Açıksöz*, 11 Eylül 1921.
- Okur, Mehmet, “İtilaf Devletleri’nin İstanbul’daki Faaliyetleri, Osmanlı Hükümetleri Üzerindeki Etkileri ve Hükümetlerin Tutumu”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 57, Cilt: XIX, Ankara Kasım 2003.
- Önder, Mehmet, “Milli Mücadele’nin Gazetesi Hâkimiyet-i Milliye Nasıl Çıkarıldı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı:20, C.VII, Mart 1991.
- Özalp, Kazım, *Milli Mücadele*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998.
- Öztoprak, İzzet, *Türk ve Batı Kamuoğunda Milli Mücadele*, Ankara 1989.
- Selek, Sabahattin, *Anadolu İhtilali*, Kastaş Yayınları, C. II, İstanbul 2000.
- Sonyel, Salahi R., *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, Türk Tarih kurumu Yayınları, Ankara 1995.
- Söylemez, Faruk, “Milli Mücadele’de Kastamonu Basını”, *Atatürk Yolu*, C. III, Sayı.12, Ankara 1993.
- Tansel, Selahattin, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar III*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1991.
- TBMM Zabıt Ceridesi, 1. Dönem, 12. Cilt 79. Birleşim.
- Turan, Mustafa, *Yunan Mezalimi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999.
- Türk İstiklal Harbi-Batı Cephesi*, C.II, Kısım III, Genelkurmay ATESE Yayınları, Ankara 1994.
- Yalçın, E. Semih, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları*, Ankara 2003.
- Açıksöz Gazetesi*, 21 Ağustos 1921, 22 Ağustos 1921, 27 Ağustos 1921, 28 Ağustos 1921, 29 Ağustos 1921, 30 Ağustos 1921, 31 Ağustos 1921, 1 Eylül 1921, 3 Eylül 1921, 5 Eylül 1921, 6 Eylül 1921, 7 Eylül 1921, 8 Eylül 1921, 10 Eylül 1921, 11 Eylül 1921, 12 Eylül 1921, 13 Eylül 1921, 14 Eylül 1921, 15 Eylül 1921, 17 Eylül 1921, 18 Eylül 1921, 19 Eylül 1921, 20 Eylül 1921, 22 Eylül 1921, 25 Eylül 1921, 26 Eylül 1921, 27 Eylül 1921, 29 Eylül 1921.

